

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

תשרי התשפ"ה

מפטיר ויהי אחרי מות משה עבד י-הוה (יהושע א א)

וזאת הברכה – שמיני עצרת ושמחת תורה

עלון חידושי תורה ופרפראות מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא ממפרשי ומדרשי הז"ל

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת וזאת הברכה 41 פסוקים = טבל

פרשת וזאת הברכה היא הפרשה הקצרה ביותר במניין המילים והאותיות.

מ"א פסוקים בפרשת וזאת הברכה וכן מ"א יום מעצרת עד שניתנו הלוחות וכן מ"א אותיות בפסוק **אנכי י-הוה א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני**. (שמות כ ב) ומ"א תיבות בברכת כהנים מן **ויזכור י-הוה לה תברכו עד ואני אברכם**. (הרוקח) שמיני עצרת, רגל בפני עצמו הבא מיד לאחר שבעת ימי סוכות. עיקר מנהגו של החג הוא בתפילת הגשם ובכך שמתחילים להגיד "משיב הרוח ומוריד הגשם" החל מתפילת מוסף, וכן מפסיקים בו את מצוות סוכות, אוכלים בתוך הבית ולא נוטלים שבעת המינים. החג השני הוא חג שמחת תורה, בו אנו מסיימים לקרוא את התורה. פרשת וזאת הברכה שונה מכל שאר הפרשות בתורה מאחר והיא נקראת בחג (שמחת תורה) ולא בשבת (למרות שלפעמים החג יוצא בשבת). בחוץ לארץ קוראים תמיד את הפרשה יום אחרי ארץ ישראל (ביום השני של חג שמיני עצרת) ולכן בחוץ לארץ לעולם היא לא תיקרא בשבת. משה רבנו תיקן לקרוא בתורה בשבת לפי סדר הפרשיות, כדי שכל ישראל ילמדו את כל מצוות התורה וחוקיה בשלמותם. וסימנך **גן נעול אחתי כלה** (שה"ש ד יב) אלו נ"ג שבתות שבהם קוראים בתורה בשבת.

השמחה לכבוד סיומה של קריאת התורה מקורה במדרש שיר השירים רבה (א, ט) **ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד לפני ארון ברית אדני ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו**. אמר רבי אלעזר: **מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה**. כתב ספר האשכול: **לכך עושין סעודות גדולות ותענוגים גדולים ביום שמחת תורה לכבוד סיום התורה**.

מנין התיבות הפסוקים שבסוף חומשי תורה כמנין **אני בינה**. וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בראון במצרים. (בראשית) **י"א תיבות**. פי ענן י-הוה על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. (שמות) **י"ו תיבות**. אלה המצות אשר צוה י-הוה ביד משה אל בני ישראל בערבת מאב על ירדן ירחו. (במדבר) **י"ו תיבות**. ולכל ה'דן החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. (דברים) **י"ב תיבות**. סה"כ הרי ס"ז תיבות כמנין **אני בינה**. לכך משבחת התורה ואומרת (משלי ח יד) **לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה**. (רבינו אפרים) ומשה רבינו ע"ה הגיע לכל שערי הבינה בעת פטירתו ומ"מ היה עניו. (פד"י)

וזאת הברכה אשר ברא משה איש הא-להים את בני ישראל לפני מותו. (לג א) איתא במדרש (ספרי) זה מוסף על ברכה ראשונה שברכו יעקב אביו (בראשית מט כח) **וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם**. נמצינו למדים שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את בניו משם התחיל משה וברכו, שנאמר **וזאת הברכה**. לכאורה צריך להבין מה העניין בזה שסיים יעקב אבינו בלשון **וזאת** ומשה רבינו התחיל בלשון **וזאת**. אלא איתא (מנחות נג ב) זאת זו התורה דכתיב (דברים ד מד) **וזאת התורה** ויעקב אבינו שסיים בלשון **וזאת** היינו שעתידי הקב"ה ליתן להם את התורה שהיא מקור הברכות ומשה שכבר ניתן התורה על ידו פתח בלשון **וזאת** דהיינו שכל הברכות באים על ידי התורה. (טעמא דקרא)

רמז לניסוך המים בחג הסוכות
ביום השני של סוכות נאמר (במדבר כט יט) **ונסכיחם ביום הראשון נאמר (שם טז) ונסכיחם** היינו תוספת של מ"ם. וביום השישי נאמר (שם לא) **ונסכיחם** היינו תוספת של י"ד. ואילו ביום השביעי נאמר **כמשפטם** שהוא תוספת מ"ם. ויש כאן שלוש אותיות יתרות, היינו מ' י' מ', אותיות **מים** וזה רמז לניסוך המים שהיו מנסכים כל שבעת ימי החג. ואמרו הז"ל **מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו**. ואמרו במסכת ראש השנה אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה. והנה כל שבעת ימי החג היו מנסכים המים על גבי המזבח, וזה הלכה למשה מסיני, ועם נסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבד. ונקרא בית השואבה על שם (ישעיה יב) **וישאבתם מים בישון**, שהיו שואבין מים בלילה כל שבעה לצורך קרבנות תמידין. (רבינו בחיי)

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (במדבר כט לה) איתא במדרש - עצרתי אתכם לפני, כמלך שזמן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמנו אמר בבקשה מכם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם. ובגמרא דסכה פרק החליל, פרי החג שבפרשה זו הם שבעים כנגד שבעים אומות, והיו מקריבין אותן ביום ראשון י"ג וביום שני י"ב וביום שלישי י"א, וכן כלן מתמעטין והולכים, והיה זה סימן כליה לשבעים אומות עובדי גילולים שיהיו כולן כלן מן העולם. אמר אב"י שבעים פרים כנגד שבעים אומות פ"ר יחיד למה כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה, באחרונה אמר לאהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. וע"ד הקבלה עצרת זו כנסת ישראל, כי שם נעצר הכל, והוא לשון מלכות, כמו (שמואל א ט) **זה יעצור בעמי**, וכן (שופטים יא) והא הלשון בעצמו שקראתו התורה ליום שמיני זה ובו ביום שמענו דבריו מתוך האש, אבל יום שביעי של פסח שהוא מכלל תורה שקראוהו ז"ל עצרת, הוא הלשון בעצמו שקראתו התורה ליום שמיני זה ובו ביום שמענו דבריו מתוך האש, אבל יום שביעי של פסח שהוא מכלל הרגל קראו הכתוב עצרת, והוא היסוד, ונקרא כל אחד בשם עצרת כשם שנקרא כל אחד בשם שבת שהרי כנסת ישראל בת זוגו של שבת. נאמר (ויקרא כג) **עצרת הוא**, ופירושו עצרת של היא, כי המלת סמוכה והוא כאלו אמר עצרת של שבת שנקראת אות היא ביני וביניכם. (רבינו בחיי) ולזכר השמחה הגדולה שהיו עושים בלילות חול המועד בבית המקדש בשמחת בית השואבה מצוה להרבות בשמחה בבתי כנסיות בזמן הזה, זכר למה שעשו אז שהיו שרים ומנגנים. ובהנה נהיה בטוחים להיות שרויים בשמחה כל ימות השנה. מאחר שעושים כן לשם מצוה. (מעם לועז)

אתם נצבים היום כלכם לפני י-הוה א-להיכם (כ"ט - ט) המילה **היום** מורכבת מ-ה' ו-יום. אומר הגר"א מוילנא, זה רמז לכך שישנם חמש ימי דין בשנה בהם ניצבים כל עם ישראל לפני ה' אלקיכם. ואלו הם, שני ימי ראש השנה, יום הכיפורים, הושענא רבא - גמר החיתום ושמיני עצרת שבו נותנים את הפתקאות לשלוחים לבצע גזר הדין.

מקור השם הושענא רבה - זהו היום הנ"א (51) מר"ח אלול, ימים שבהם ניתנה לעם ישראל הזדמנות לעשות תשובה המתקבלת ברצון ועל שם כך מבקשים ביום זה הושענא. הושע אותנו ביום נ"א זה, שהוא יום רבה (יום גדול) לפי שהוא אחרון וחותרם לכל תהליך המשפט. (בן איש חי, שנה א וזאת הברכה).

יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה. (ג יד) פרש"י - הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות. אמר: אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו (ע"ז כ"ה ע"ב). והוא לא הלך; נאימתי לך? בימי המשיח, שנאמר: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשון (עובדיה אכא; ב"ר עה.יד) איתא בזהר הקד' בימי המשיח בזכות מה נשפוט את הר עשון **לאטי** לי יום של חודש אלול מערב ר"ח וכ"ט ימים שבו, א' ראש השנה, ט' ימים עד יום הכפורים, י' ימים עד ליל הושענא רבה, בזכות הימים הללו **אבא אל אדני שעירה** בימות המשיח בכ"א.

שנים מקרא ואחד תרגום - כתב השו"ע (רפא א) - אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, אפילו 'עטרות ודיבון'. למה לא נקט 'ראובן ושמעון'. ונראה דיש רבותא בזה דלא מיבעיא ראובן ושמעון שהם שמות השבטים ויש בהם ודאי קדושה בטעם שמות אלו אלא אפי' עטרות ודיבון שהם שמות ערי א"י ואפשר שקראו אותם העכו"ם אפי"ה צריך לקרותם ג"פ. (הט"ו) וכתב המגן אברהם - וערב שמחת תורה יקרא **וזאת הברכה**. וכתב הכף החיים דהוא בשם האר"י ז"ל. וגם בחו"ל שעושים ב' יו"ט יקראנה ביום הושענא רבה ומ"מ אף קראה שמיני עצרת לא הפסיד. וכל עוד שלא יצאו הצבור **וזאת הברכה** מיקרי זמנה.

שאלות

- א. ומגיד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו. (לג טו) מה הטעם שהזכיר דווקא אצל יוסף את הסנה בו ניתנה התורה.
- ב. וימת שם משה עבד י-הנה בארץ מואב על פי י-הנה. (לד ה) ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה. (לד ו) ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום (לד ח). כיצד ידעו בני ישראל שמושה רבינו ע"ה מת.
- ג. כתיב (ירמיה טו א) ויאמר י-הנה אלי אם יעמד משה וישמואל לפני אין נפשי אל העם הנה שלח מעל פני ונצאו. שמואל הנביא שקול למשה רבינו ע"ה, וכן כתיב (תהלים צט ו) משה נאחרון בכהניו וישמואל בקראי שמו קראים אל י-הנה והוא נענם. ואמר ר' יוחנן: שקול שמואל כמשה ואהרן (ברכות לא, ב) לכאורה הרי נאמר (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה.
- ד. רמז בפרשה לתלמוד תורה שבעל פה בתורה שבכתב.
- ה. לכל האתות והמופתים אשר שלחו י-הנה לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. (לד יא) מה הטעם דכתיב האתות חסר ו' והמופתים כתיב מלא ו'. וכן במזמור משפיל לאספ האזינה עמי תורת (תהלים עח) לא מנויים כל מכות מצרים.
- ו. בשעה שהמן אמר למרדכי לעלות על הסוס בעט בו מרדכי ואמר לו פסוק מפרשתנו.
- ז. מה הטעם שנוהגים לקרוא בחג הסוכות מגילת קהלת. (הרמ"א או"ח תצ ט)
- ח. ויהי אחרי מות משה עבד י-הנה ויאמר י-הנה אל יהושע בן נון משרת משה לאמר. (יהושע א א) משה רבינו ע"ה נפטר בז' אדר. מתי הקב"ה דיבר עם יהושע אחרי פטירת משה רבינו, מדוע לא דיבר איתו קודם לכן. מדוע כתיב ויהי ולא כתיב והנה.
- ט. איתא (ע"ז ג.) מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' ואמאי קרי ליה מצוה קלה משום דלית ביה חסרון כ"ס. מה הטעם שמצות סוכה נקראת מצוה קלה, והרי גם מצות תקיעת שופר ומצות ספירת העומר ועוד הרבה מצוות אין בהם חסרון כ"ס ולא מצינו שנקראים מצוה קלה.
- י. ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו (לד א) מספר המעלות (מדרגות) שפסע משה רבינו בפסיעה אחת, וקי"ל שמת בשבת ואסור לפסוע פסיעה גסה בשבת והיא נוטלת אחד מת"ק מאור עיניו.
- כ. מספר הדורות מאדם הראשון עד משה רבינו שקיבל את התורה מסיני רמז בשם ה'.
- ל. מהו שיעור ההספד על תלמיד חכם, והוא נלמד מפרשתנו.
- מ. ראייה בפרשה שהנותן ספר תורה לחברו לא יתנהו אלא בימין.
- נ. ולגד אמר ברוך מרחיב גד כלביא שכן וטרף ורוע אף קדקד. (לג כ) מה הטעם שיעקב אבינו בברכות הקדים את דן לגד, ואילו משה רבינו הקדים את גד לדן.
- נ. וללוי אמר תפיהו ואוריהו לאיש חסידו וכו' פי שמו אמתיה וברייתיה ונצרו. (לג ח ט) פרש"י - ברית מילה. שאותם שגולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם; והם היו מולין, ומלין את בניהם (ספרי על במדבר ט, ה). איתא (יבמות עב.) ובמדבר מאי טעמא לא מהול? איבעית אימא משום חולשא דאורקה, ואיבעית אימא: משום דלא נשיב להו רוח צפונית. דתנאי: פל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשקה להם רוח צפונית. מאי טעמא? איבעית אימא משום דנזופים הוו, ואי בעית אימא דלא נבדור ענני כבוד. כיצד הניח משה רבינו ע"ה לשבט לוי למול ולסכן בניהם והוא פקו"נ.
- ס. מי פטור מלומר שנים מקרא ואחד תרגום בכל השנה, ואין צריך לשמוע מאחר והטעם בזה. (והוא אינו חרש שוטה וקטן)
- ע. וזאת ליהודה ויאמר שמע י-הנה קול יהודה ואל עמו תביאנו (לג ז) פרש"י - נעוד פרושו רבותינו, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: וחסאתי לאבי פל הנמים. (בראשית מד, לב). כתב הרמב"ם - תלמיד חכמים שנידה עצמו, ואפילו נידה עצמו על דעת פלוני, ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי, הרי זה מפר לעצמו. (הל' ת"ת ה"א). מדוע יהודה לא התיר לעצמו ועוד מדוע יעקב לא התיר לו את נידויו.
- פ. י-הנה מסיני בא ונרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבת קדש (לג ב) איתא (ספרי) כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות: בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם לא תרצח. אמרו: רבש"ע, כל עצמו של אותו אביהם רוצח הוא, הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו מה כתוב בה? אמר להם לא תנאף. אמרו לפניו: רבש"ע, עצמה של ערוה להם היא, הלך ומצא בני ישמעאל, אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו מה כתוב בה? אמר להם לא תגנוב. אמרו לפניו: רבש"ע, כל עצמו אביהם לסטים היה. לכאורה כל האיטורים הללו ש"ד ג"ע וגזל כולם משבע מצוות בני נח שנצטוו עליהם אדם הראשון. ומהו שאמרו שאינם רוצים לקבל עליהם והלא בלאו הכי הם מצווין ומוזהרין עליהן.
- צ. ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו (לד א) איתא (תמורה טז.) בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר לא כך כתבת בי (שמות לג, יא) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספיקות ועמדו כל ישראל להרגו אמר לו הקב"ה לומר לך אי אפשר לך וטורדן במלחמה. מה הטעם שתשש כחו של יהושע.
- ק. וזאת הנבוכה אשר ברך משה איש הא-להים את בני ישראל לפני מותו. (לג א) איתא במדרש (ספרי) עשרה נקראו איש הא-להים - משה אלקנה שמואל דוד שמעיה עידו אליהו אלישע מיכה אמוץ. מה הטעם שלא נקרא משה איש הא-להים אלא סמוך למותו, ומצינו באלהיו ואלישע ואחרים שנקראו כן ימים רבים לפני מותם. מה ההבדל בין משה רבינו שנקרא איש הא-להים לבין האחרים שנקראו אף הם כן.
- ר. לעיני פל ישראל (לד יב) כתב הרמב"ם (הל' ס"ת פ"ז ה"ז) ומניח בין כל חומש וחומש ארבע שיטין (שורות) פנויות בלא כתיבה לא פחות ולא יתר ויתחיל החומש מתחלת שיטה חמישית וכשיגמור את התורה צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה ומתכוין עד שיהיה לעיני פל ישראל באמצע שיטה שבסוף הדף. מה הטעם שיש לכתוב את סיום ספר התורה באמצע השיטה (השורה).
- ש. ברכת אביה גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו. (מט כו) ביאור המילה נזיר ואי אפשר לפרש שהיה נזיר כפשוטו. (שהרי ראינו שנטמא לאביו וראינו ששתה יין עם אחיו)
- ת. כל האומרו בכל יום כאלו קיים כל התורה כולה.
- ת. סה"כ מנין השנים שהאבות היו בעוה"ל. רמז בפסוק וזאת הנבוכה אשר ברך משה (לג א) שהברכה לבני"ה היא בזכות האבות הקד'.

תשובות

- א. אסנת בתו של שכם נמצאה בסנה ונשאה יוסף. (רבינו אפרים). כתב רבינו בחיי (בראשית מא מה) - אמרו במדרש כי אסנת בת דינה היתה משכם בן חמור ולפי שגורשה יעקב מביתו והושיבה בתוך סנה אחד לכך נקראת אסנת מה עשה יעקב קשר לה כתב בצווארה וכתוב בו כל המדבק ביד מדבק בזרעו של יעקב, ויוסף נשאה. (עכ"ד) לפי שרצה משה רבינו להזכיר את זכותו של יוסף שגדל במצרים ועמד בצדקותו לכך הזכיר את הסנה. *
- ב. בת קול משמיע ואומר: 'נִמְתַּ מִשָּׁה סִפְרָא רַבָּה דְיִשְׂרָאֵל', שְׁנַיִם עֶשְׂרִי מִיָּל עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרִי מִיָּל, כְּנַגְדַּ מְחַנְהָ יִשְׂרָאֵל. (סוטה יג ב) כתב הבן יהוידע - הקול היה הולך שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל לרמוז שהוא שקול כנגד כל ישראל כמו שאמרו (תקוני זהר קיב.) אישה אחת ילדה במצרים ששים ריבוא בכרס אחד ומנו זה משה. *
- ג. גדול שמואל הנביא בהנהגת ישראל כמוהו אבל לא בנבואה. (מנחה בלולה)
- ד. **דַּת לְמוֹ אוֹתוֹת תַּלְמוּד** - דכתיב **מִיִּמֵינוּ אֵשׁ דַּת לְמוֹ** (לג ב) מיד עם נתינתה של התורה בימינו של הקב"ה ניתן לישראל גם את התלמוד התורה שבעל פה. (מקור ברוך) וכתיב **אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן יְ-הוָה בְּיַד מֹשֶׁה וְבִיַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה.** (ויקרא כו מו) פרש"י - **וְהַתּוֹרָה** - אחת בקתה ואחת בעל פה, מגיד שְׁפָלְם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. *
- ה. התראה היתה לפרעה במצרים רק בו' מכות. לפיכך כתיב **וְהַמּוֹפְתִים** מלא ו', שהרי כנים שחין וחושך לא התרה שהיו מכות שלישיות. (וכ"כ הרשב"ם - שתי פעמים היה משה מתרה את פרעה בשני מכות, ובשלישי לא היה מתרה.) ומכת בכורות היתה ע"י ה' יתברך. **הַאֲתוֹת חָסַר ו' לְפִי שׁוֹי מְכוֹת נִרְשָׁמוּ בְּגוֹפֵן שֶׁל הַמְצָרִים כְּדֵאִיתָא** (מדרש תהלים קה) **שָׁמוּ בָם דְּרָבִי אֲתוֹתֵי.** (תהלים קה כז) אמר רבי יודן ברבי סימון שהיו המכות נרשמות בהן בגופן. לכך אינם במזמור **הַאֲזִינָה עַמִּי תוֹרָתִי.** (הרוקה) *
- ו. **וְאֵתָה עַל בְּמוֹתֵימוּ תִדְרָף.** (לג כט) **בְּתֵר דְּשִׁקְלֵינְהוּ לְמַזִּינָה, לְבַשְׂינְהוּ לְמַאֲנִיָּה** [אחרי שסיפר המן את שערותיו, לבש מרדכי את בגדיו], **אִמְר לִיָּה** [לן] **הַמֵּן: סָק** [עלה] **וּרְכַב.** אמר ליה [לן] מרדכי: **לֹא יִכְלֹנָא, דְּכַחֲשָׁא חֵילָאֵי מִימֵי תַעֲנִיתָא** [איני יכול, שכחש כוחי מימי התענית שהתענית], **גַּחֲזִין וְסָלִיק** [גחזן המן לפניו ועלה] עליו מרדכי. **כִּי סָלִיק** [כאשר עלה] **בַּעַט בֵּיה** [בן] מרדכי בהמן. **אִמְר לִיָּה** [לן] **הַמֵּן: הָאֵם לֹא כְּתִיב לְכוּ** [נאמר לכם, אצלכם]: **בְּנַפְל בְּנֹפֵל אוֹיְבָתְהוֹן אֵל תַּשְׁמַח** (משלי כד, יז)? **אִמְר לִיָּה** [לן] מרדכי: **אֲכֹן נִאֲמַר, וְאוֹלַם הֵנִי מִיָּלֵי** [דברים אלה אמורים] **בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבַל בְּדִידְכוּ כְּתִיב** [בכם נאמר]: **וְאֵתָה עַל בְּמוֹתֵימוּ תִדְרָף.** (מגילה טו.)
- ז. זמן שמחתנו נאמר על חג הסוכות לפי שהיו שמחים בבית המקדש כל ימי החג - שמחת בית השואבה. בתפילה באתה בחרתנו אומרים את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו. וכתיב בקהלת (ה טו) **וְשִׁבְחֵתִי אֲנִי אֵת הַשִּׁמְחָה** ואמרין (שבת לב ב) **זו שְׁמִחָה שְׁל מְצֻנָה.** לכך קוראים את זה בסוכות שהוא זמן שמחתנו שמחה של מצוה (טעמא דקרא סוף קהלת) א"נ מפני שהם ימי שמחה וכתיב בקהלת (ב ב) **וְלִשְׂמִחָה מָה זֶה עֲשֵׂה.** (משנ"ב או"ח תצ יז)
- ח. ח' ניסן דיבר הקב"ה עם יהושע לאחר פטירת משה רבינו. לפי שתמו שלשים יום אבל משה בז' בניסן ולמחרת ביום ח' דיבר הקב"ה עם יהושע שקודם לכן לא דיבר עמו שאין השכינה שורה מתוך עצבות. (תוס' ד"ה צא ממך - קידושין לה.) אין נִיָּהֵי אלא לשון צער לפי שנצטערו בני"י בפטירתו. ט. טרחה בגוף הקרה של מצות סוכה אבל לא בממון שהרי קל מאוד להשיג עצים לסכך שגידולם מן הקרקע, שאר המצות עולים כסף לקנות שופר וכן העומר שהרי היו מקריבים קרבן ויש לזה חסרון כ"ס. (שיח הסוכות - הגר"ח קניבסקי)
- י. י"ב מעלות היו שם, ופסען מִשָּׁה בְּפִסְיָה אַחַת (סוטה יג ב). כיון דהיה מצוה (כו ב) **עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה** לכן מיהר לקיים המצוה. ולדבר מצוה מותר לפסוע פסיעה גסה בשבת, ואע"ג דפסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו כאן שהיה מצוה לא הזיקו. (טעמא דקרא) א"נ לפי שמת בשבת ואם היה עולה במעלות היה יותר מתחום שבת לפיכך קפצה לו הדרך ובפסיעה אחת עלה לראש הפסגה. (פנים יפות) *
- כ. כ"ו דורות מאדם הראשון עד משה רבינו שקיבל את התורה מסיני - י-הֵנָה מְסִינֵי בְּאֵ (לג ב) י-הֵנָה בגימטריא כ"ו. וכן לאחר כ"ו דורות שכיילכל בחסדו כדאיתא (פסחים קיח.) הֵנִי עֲשִׂינִי וְשִׁשָּׁה "הוֹדוּ", (תהלים קלו) כְּנַגְדַּ מִי - כְּנַגְדַּ עֲשִׂרִים וְשִׁשָּׁה דִּוְרוֹת שְׁפָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְלֹא נָתַן לָהֶם תּוֹרָה, וְנָן אוֹתָם בְּחֶסֶד. (הרוקה) *
- ל. ל' יום - בשעת פטירתו של רבי, אמר: **לְבִנֵי אֲנִי צְרִיף.** וכו' הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום - דְּלֹא עֲדִיפָנָא מִמִּשָּׁה רְבִינּוּ, דְּכְתִיב: **וַיִּכְפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת מֹשֶׁה בְּעֶרְבֹת מִזְבֵּחַ שְׁלֹשִׁים יוֹם.** ואיתא בשו"ע (יו"ד או"ח שצד א) אבל תלמידי חכמים הכל לפי חכמתם ואין בוכים עליהם יותר מל' יום. (עבוד המלך) *
- מ. **מִיִּמֵינוּ אֵשׁ דַּת לְמוֹ** (לג ב) איתא במסכת סופרים (פרק ג' הלכה י') הנותן ספר תורה לחבירו לא יתנהו אלא בימין, והמקבל לא יקבלנו אלא בימין, שכן נתינתו מהר סיני, שנאמר **מִיִּמֵינוּ אֵשׁ דַּת לְמוֹ.** כתב המשנה ברורה (סימן רפ"ב סק"א) "והנותן ספר תורה והמקבלו צריך שיהא בימין, ואפילו אם הוא איטר יד אין לשנות בזה."
- נ. נקבר משה רבינו בחלקו של גד. (סוטה יג ב) לפיכך הקדימו. יעקב אבינו הקדים את דן לגד לפי שגודל קודם. (רבינו אפרים) *
- נ. נס נעשה להם, ונשב להם רוח צפונית, ונכנס בחדרי משכבי הילדים הנימולים, ונס זה נעשה למחנה ליום כל מ' שנה והיו מחוייבים למול, אבל ישראל שהיו נוזפים לא נעשה להם נס להכניס רוח צפונית בין הבתרים, לכן מדינא היו אסורים למול בניהם. (שו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח)
- ס. סומא פטור מלומר שנים מקרא ואחד תרגום. והטעם בזה לפי שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בעל פה. ואין צריך לשמוע מאחר דלא מצינו דבר שיהיה פטור ע"י עצמו משום דלא שייך ביה ויתחייב ע"י אחרים. (כף החיים בשם הרדב"ז) וזהו לפום דינא, אמנם המחמיר לשמוע מאחרים תבוא עליו ברכה וכן נכון לעשות. (כף החיים שו"ע או"ח רפ"ה י)
- ע. עולם הזה יכול להתיר את נדויו, עולם הבא שאני - דהמקבל נידוי בעוה"ב אין לו התרה לפי דנידויו של מקום תלויו בהיתרו במקום. יהודה אמר **וְחֶטְאֵתִי לְאֵבִי כָּל הַיָּמִים הֵינְנוּ נִידוּי בְּעוֹה"ז וּבְעוֹה"ב.** *
- פ. פרטי המצוות והאיסורים אמרו אומות העולם שאינם רוצים לקבל עליהם. כגון איסור לגנוב ע"מ להחזיר, איסור הלבנת פני חבירו ברבים שהוא אבק רציחה דאזיל סומקא ואתי חיורא בזה לא נצטוו בני נח, וגם בע"ז אם אונסים לגוי לעבוד ע"ז יעבור ואל יהרג לפי שבן נח לא מצווה על קידוש השם. ורק ישראל הסכימו ואמרו (שמות כד ז) **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְ-הוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.** (טעמא דקרא)
- צ. צער גרם יהושע למשה רבינו בעון שגרם להחליש דעתו של משה שנצטער משה על יהושע עצמו שהיה גדול כמותו. (רש"י - תמורה טז.) א"נ תשש כחו של יהושע, לפי שהצטער בעצמו, ואיתא (פסחים טו ב) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַמְתַּנְהַר, אִם חָקֵם הוּא - חֲקָמְתוֹ מִסְתַּלְקָת מִפְּנֵי. קב"ה קרא למשה **אִישׁ הָאֵל-לְהִים,** האחרים נקראו כן ע"י בני אדם. *
- ר. **רַחֲמֵהּ מִנֵּי יָם** היא התורה כדי ללמדנו שלעולם אין אנו גומרים את התורה ותמיד עומדים באמצע. א"נ כדי שיהא ניכר שכאן סיום התורה. אבל אם נגמר בסוף ההשיטה לא יהא ניכר שכאן סוף התורה, ויש אומרים שאפילו בדיעבד הספר פסול. (בני יונה, פנים מאירות ח"ג שצ"א) *
- ש. שר על כי אחיו - כדכתיב **זָכוּ וְזִיְרִיָּה מִשְׁלֵג** (איכה ד ז) [פרש"י - שריה כמו נזר וכתר וכו'] [החזקוני] תרגום יונתן - וּלְקַדְקֵדִיָּה דְגַבְרָא דְהֵנָּה רַב וְשְׁלִיט בְּמַצָּרִים וְזָהִיר בִּיקְרָא דְאַחֵי. והרשב"ם פירש - מלך על אחיו. והספורנו פירש - וזה כי בהיותו נזיר מועטר בנזר שליט בין אחיו העידו מעשיו שהוא ראוי לקבל ברכות מאת האל יתב' בלתי אצעי. *
- ת. תהלים - תַּפְּל לְרַגְלֵךְ יִשָּׂא מְדַבְרֵתֶיךָ (לג ב) ר"ת **תְּלִים** וסמך ליה **תּוֹרָה צְנוּהָ לְנוּ מִשָּׁה,** לומר לך כל האומר תהלים בכל יום כאילו קיים כל התורה כולה, ולכך יר בתהלים חמשה ספרים כנגד חמשה חומשי תורה. (רבינו אפרים)
- ת. תק"ב שנים חיו האבות בסה"כ בעולם הזה. [אברהם חי 175 שנה, יצחק 180, יעקב 147] וכל ימיהם עבדו את השם בדבקות גמורה מאוד מאוד. משה רבינו ע"ה רמז חיי האבות שהיו כמספר אָשֶׁר (502 עם הכולל - תק"ב) וזה רמז אָשֶׁר שהם חיי האבות מכה זה ברך משה להניח ברכה לישראל בזכות האבות. א"נ מספר כ"ב אותיות התורה היה בגימטריא אלף ת"ק. רמז וְזֹאת הַכְּרֵכָה אָשֶׁר גִּמְטְרִיא אֵלֶּף ת"ק. כי א' רומז אלף ש"ר גימטריא ת"ק. ר"ל בזכות התורה שקבלו. א"נ **יִשְׂרָאֵל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה וששים רבוא ישראל כולם אחוזים באותיות התורה** וזכות זה רמז כי ראויים הם לברכה. (חומת אנך)

מקורות / חידודון *

- א. איתא בחז"ל מה שנמכר יוסף לעבד לכפר העבדות מגזירת **נעבדום ונעבדום אתם** (בראשית טו יג) ולא נשאר אלא העינוי. ואם כן אלמלא יוסף היה מתקיים גם גזרת **נעבדום** בישראל והיתה השכינה יותר זמן בגלות ח"ו. וכל השעבוד היה קי"ו שנים כמ"ש בסדר עולם. וגרם יוסף שלא היה גלות לשכינה כי אם קי"ו שנים כמנין סנה' עם הכולל. (חומת אנך)
- ב. **גם יובן שנים עשר על שנים עשר הוא קמ"ד מיל כמנין 'ענוה אהבה'** [144] שזכה לענוה שהוא סוד לאה וזכה לבינה שהוא סוד אהבה כנודע בסוד דחילו ורחימו שהוא דחילו חכמה רחמימו בינה ומשה רבינו ע"ה זכה לנשמה דאצילות שהוא סוד בינה. **גם** קמ"ד מילין הם רפ"ח אלף אמה רמזו שבירר בירור גדול מן רפ"ח בסוד האלפים. (כן יהודע שם)
- ד. **דַּת לְמוֹ אוֹתוֹת תְּלֻמוֹ**, כי התלמוד חוצב להבה אש חוצב מפיו תלמוד תורה, **הָלוֹא כֹּה דְבָרֵי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר יְ-הוָה** (ירמיה כג כט) **הַל"א** מסכתות שיש להם גמרא, **הַלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ** (חבוקק ג ו) **ל"ו הַלְכוֹת**. [אל תקרי 'הליכות', אלא 'הלכות' – נדה עג.] בשעה שהרכין שמים הראה את אש הגדולה על הר סיני יצאו אשדות נחלים, הַנְּחָל הַיַּרְדֵּן מִן הַקָּר (דברים ט כא) לכך **אֵשׁ דַּת** נכתב כמו בתיבה אחת ונקרא בב' תיבות כי ראו אש יוצא מפיו. (הרוקח)
- מִיָּמִינוֹ אֵשׁ** זו תורה שבכתב, שהיתה כתובה אש שחורה ע"ג אש לבנה. **דַּת לְמוֹ** זה תלמוד. הנה תלמוד מן התורה. כי התלמוד חוצב להבות אש **הָלוֹא כֹּה דְבָרֵי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר יְ-הוָה** (ירמיה כג כט) (ילקוט האזובי)
- ה. לדעת הגר"א. מזמור זה הוא שיר של יום באחד מימי חול המועד פסח. בשל סיפור עשר המכות וציאת מצרים המופיע בו. (משנה רר הלכות פסח חטייה קמא)
- ז. **טַעַם נוֹסֵף** - מאחר ששלמה המלך אמר את המגילה בהקלה שחל בחג הסוכות. (מהזור ויטרי ומטה משה סימן תתקס"ו.) **א"נ** מפני שהוא חג האסיף וקריאת דברי התוכחה שבה יועילו לאדם שלא יתגאה מידי.
- י. **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שֵׁם וּפְסָעוֹן מִשְׁהַ בְּפִסְעֵיהָ אַחַת**. נראה לי בס"ד מפיק לה מדכתיב **מַעֲרַבֶּת מוֹאֵב אֶל הָרַבּוֹ** (דברים לד, א) דלא צריך למכתב זה וסגי לומר **וַיַּעַל מִשְׁהַ הָרַבּוֹ** נמצא הוסיף לשון יתר שתיים עשרה אותיות לרמז על שתיים עשרה מעלות אלו. ומה שאמר **פְּסָעוֹן מִשְׁהַ בְּפִסְעֵיהָ אַחַת** נראה לי בס"ד כי נשמטו עלתה, תכף לכסא הכבוד שהוא עולם הבריאה וידוע כל עולם יש בו אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשייה] אם כן העולה לאצילות שבבריאה עולה שתיים עשרה עולמות שהם אבי"ע **דַּעֲשִׂיהָ** ואבי"ע **דְּבִרֵיהָ** ולהורות על מעלתו זו עשה לו הקדוש ברוך הוא פועל דמיוני בעלותו ההר פסע שתיים עשרה מעלות בפסיעה אחת. (בן יהוידע – סוטה יג ב)
- כ. **וְלֹא נִמְן לָהֶם תּוֹרָה, וְזֶן אוֹתָם בְּחִסְדוֹ**. שלא היו ראויים למזונות כדאמרל"פ **ק"ד** אסור לתת פתו לע"ה ואעפ"כ הקב"ה זן אותו בחסד ומספר שם של ד' הוא כ"ו כנגד כ"ו דורות כי נח היה בדור י' הוא התחיל להשלים י' שבשם ובדור פלג שהוא דור ה' אחר נח נעשה פירוד בין שם י"ה ובין ו"ה של השם ובא אברהם בדור ה' אח"כ להשלים ה' אחרונה שבשם כמ"ש (בראשית יז ה) **וְהָיָה שְׁמִי אַבְרָהָם** ובבא בדור ו' אח"כ היה נתנית התורה ונשלמה ו' שכל השם וז"ש הודו לה' ג' שמספרו כ"ו כי טרם שנשלם בזמן מתן תורה לא היה העולם קיים כ"א בחסדו וטובו הגדול. (חידושי אגדות – פסחים קיח.)
- ל. **דְּלֹא עֲדִיפְנָא מִמִּשְׁהַ רַבִּינוּ**, דְּכָתִיב: (דברים לד, ה) **וַיִּכְפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁהַ בְּעֶרְבַת מוֹאֵב שְׁלֹשִׁים יוֹם**. והא דהספידוהו אחר כך י"ב חודש זה ההספד עשו החכמים לבדם ולא כללות הציבור והוא לא צוה אלא על הציבור. והרב עיון יעקב ז"ל דקדק דאמאי לא קאמר גם כן מאהרן דכתיב ביה גם כן ההספידוהו שלשים יום? ואין זה דקדוק כלל, דזכר משה רבינו ע"ה שהיה גדול יותר ולמה צריך שיזכיר גם את אהרן? ובשער הגלגולים מפורש דרבינו הקדוש היה מבחינת משה רבינו ע"ה עיין שם. ולפי זה שפיר אמר לא עדיפנא ממשא רבינו ע"ה ולכן אמרו בסנהדרין (סנהדרין לו.) מימות משה רבינו ע"ה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. (בן יהוידע כתובות ג ב)
- והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום** דלא עדיפנא ממשא רבינו כו' יש לדקדק מה הוצרך רבי לצוות על ככה ניחזי היכי נהוג בנשיאים שעמדו קודם רבי דודאי לא נהגו בהם נמי אבילות יותר משלשים יום מה"ט גופא דלא עדיפו ממשא רבינו ועודי אמאי לא מייתי מקרא דאהרן דכתיב ביה נמי **וַיִּכְפּוּ אֶת אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם** ונלע"ד משום דאיתא בפ' הניקין מימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום א' ובשביל זה רצו למיעבד ביה מילתא יתירתא להספידו יותר ואי משום דמשה גופא נמי לא אשכחן ביה יותר משלשים יום אפשר דמשום הא לא איריא דהתם משום שכינה דמיד לאחר שלשים נתייחד הדיבור ליהושע כדכתיב בהדיא ואין השכינה שורה מתוך עצבות אבל לעולם דאי לאו האי טעמא שייך למיעבד ליה נמי מלתא יתירתא כיון שהיה תורה וגדולה במקום א' מש"ה הוצרך רבי לצוות דאפ"ה אין רשאין להספידו יותר ויליף לה מקרא יתירא דכתיב במשה ויבכו אותו שלשים יום ובלא"ה הוי ידעינן לה מקרא דכתיב באהרן אע"כ דעיקר קרא לאיסורא דאין רשאי להספידו יותר משלשים יום כדאיתא בגמרא דמועד קטן מכאן ואילך אמר הקב"ה אל תהיו רחמנים יותר ממני ואיתא נמי במדרש דיהושע היה רוצה להתאבל יותר ואמר לו הקב"ה עד מתי אתה מתאבל והולך. (פני יהושע שם)
- א"נ** דהוה סד"א דרבי שלא הניח אחריו שיתנחמו אנשי דורו בו כמו שהניח משרע"ה יב"נ וזקנינים. וע"כ ראוי שיספידו על רבי יותר. ע"כ אמר אפ"ה אין כבודו של מרע"ה בכך. (חידושי חת"ס)
- נ. כתב בעה"ט - בברכתו של גד תמצא כל אלפא ביתא. לפי שמרע"ה קבור בחלקו שקיים כל התורה כולה מאל"ף ועד תי"ו. וכן בברכת יוסף. לפי שארוננו של יוסף היה מהלך אצל הארון, לומר קיים זה מה שכתוב בזה.
- ע. **שאלת הראב"ד שם** וז"ל 'זה אינו מחוור אם כן יהודה למה לא התיר לעצמו ועל כ"ו קשה לי יעקב למה לא התירו'. **וכתב המהרש"א** בשם המרדכי דהמקבל נידוי בעולם הבא אין לו התרה בעוה"ז דנידוי של מקום תלי בהיתרו במקום. **כתב הפתחי תשובה** - עי' בתשב"ץ ח"ב סי' ק' שכתב דבזה אפילו המנודה ת"ח דקיי"ל דמנדה לעצמו ומפר לעצמו (כדלקמן סעיף ל"ג) אינו יכול להפר לעצמו בנידוי שחל עליו מפני קבלתו שאם היה ת"ח יכול להפר לעצמו למה יהודה לא הפר לעצמו וכ"כ הראב"ד ז"ל ודבר זה צ"ע עכ"ל ע"ש. (יו"ד של"ד ס"ק ט) (פרדס שמאי).
- במגלה עמוקות כתב** דזה שלא התיר יעקב ליהודה, היה שומה מאת ה' מן השמים כדי שישקול יהודה למטרפסיה על מעשה תמר, עיין שם.
- ר. פסוק הוא באיוב (יא ט) **אֲרָקָה מֵאֲרִיץ מִדָּה וַיִּחַקֶּה מְנִי יָם**.
- ק. **ויבא איש האלהים אל עלי**. זה אחד מעשרה שנקראו איש האלהים, משה נקרא איש האלהים שנאמר **וזאת הברכה אשר ברח משה איש האלהים, תפלה למשה איש האלהים**, אלקנה נקרא איש האלהים שנאמר **ויבא איש האלהים אל עלי**. שמואל נקרא איש האלהים שנאמר **הנה נא איש האלהים בעיר הזאת**. דוד נקרא איש האלהים שנאמר **מצות דויד איש האלהים**. שמעיה נקרא איש האלהים שנאמר **ויהי דבר ה' אל שמעיה איש האלהים**. עדו נקרא איש האלהים שנאמר **איש האלהים בא מיהודה**. אליהו נקרא איש האלהים שנאמר **איש אלהים תיקר נא נפשי**. אלישע נקרא איש האלהים שנאמר **כי איש אלהים קדוש הוא**. מיכה נקרא איש האלהים שנאמר **ויבא איש האלהים אל מלך ישראל**. אמוץ נקרא איש האלהים שנאמר **ואיש האלהים בא אליו לאמר המלך אל יבא עמך**. (והמסורת מנה י"א גברי דנקראו איש האלהים, ומוסיף חנן בן יגדליהו בירמיהו ל"ה ד:.) (ילקוט"ו נ"ד צ"א)
- ש. במדרש (ילקוט"ו דברים תתקנ"ט) **וַרְצוֹן שְׁכֵנֵי סָנָה**, שעשה רצון מי שנגלה על משה בסנה. **תְּבוּאָתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף** הוא בא בראש למצרים והוא יבוא בראש לעתיד לבוא. **וַיִּלְקְדֵקְדֵךְ נָזִיר אֶתְּיוֹ** שריחקוהו אחיו ועשאוהו נזיר ואיתא במפרשים בגלל שערותיו של יוסף שהיה נזיר השליכו אותו לבור. שהיה מסולסל בשערותיו.

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת